Gweithgaredd Dysgu- Cyfnod Allweddol 3

Mae'r adnodd hwn yn darparu gweithgareddau dysgu ar gyfer eich myfyrwyr, gan ddefnyddio Casgliad y Werin Cymru. Mae'n un o gyfres o naw yn ymwneud â Phatagonia ar gyfer CA3.

Sefydlu'r Wladfa Gymreig ym Mhatagonia
Mordaith y 'Mimosa', 1865
Brodorion Patagonia a'r gwladfawyr Cymreig
Dyddiau cynnar ar dir Patagonia
O ddyffryn Camwy i Gwm Hyfryd - Patagonia
Dyddiau du - llifogydd ac allfudo
Ysgolion cynnar y Wladfa
Hanes yr Iaith Gymraeg ym Mhatagonia
Capeli ac eglwysi'r Wladfa

Dyddiau du - Llifogydd ac allfudo

Gan Culturenet Cymru

Cyflwyniad

Am resymau amlwg maen nhw'n awyddus i adael Chubut yn un corff ac ymsefydlu ... gyda'i gilydd mor bell ag sy'n bosibl.' Adroddiad ar y Wladfa Gymreig gan y Parchedig David Powell Richards

Tasgau ac amcanion dysgu

1. Codi argae
2. System ddyfrhau
3. Lleoliad yr argae
4. Hysbyseb papur newydd
5. Newid dros amser
6. 'Cartŵn yr Wythnos'

Lawrlwytho'r Casgliad o ddelweddau a thaflenni gwaith ar gyfer y gweithgaredd hwn o Gasgliad y Werin Cymru

Dyddiau du - llifogydd ac allfudo

'Am resymau amlwg maen nhw'n awyddus i adael Chubut yn un corff ac ymsefydlu ... gyda'i gilydd mor bell ag sy'n bosibl.' Adroddiad ar y Wladfa Gymreig gan y Parchedig David Powell Richards

Ar ddiwedd y bedwaredd ganrif ar bymtheg, dechreuodd nifer o'r gwladfawyr deimlo'n anfodlon gyda bywyd yn Nyffryn Camwy. Ers diwedd y 1880au, bu lleihad sylweddol yn y nifer o ymfudwyr o Gymru a chynnydd yn y nifer o fewnfudwyr o gefndiroedd diwylliannol eraill. Roedd y gwladfawyr hefyd yn digio gydag ymyrraeth yr awdurdodau Archentaidd ym materion y Gwladfeydd. Ym maes addysg, er enghraifft, cyflwynwyd deddfwriaeth ym 1896 i wneud Sbaeneg yn gyfrwng addysgu ym mhob ysgol gynradd. Penodwyd Eugenio Tello yn Rhaglaw Chubut ym 1895. Roedd Tello yn amhoblogaidd ymysg y gwladfawyr yn rhannol oherwydd ei Babyddiaeth ronc, ond yn bennaf oherwydd ei fod yn gorfodi dynion ifanc y Wladfa i gyflawni gwasanaeth milwrol ar ddydd Sul. Wedi iddi dderbyn cwynion oddi wrth y gwladfawyr, rhoddodd y Llywodraeth ganiatâd i awdurdodau Chubut newid diwrnod y drilio, ond gwrthododd Tello weithredu ar hynny.

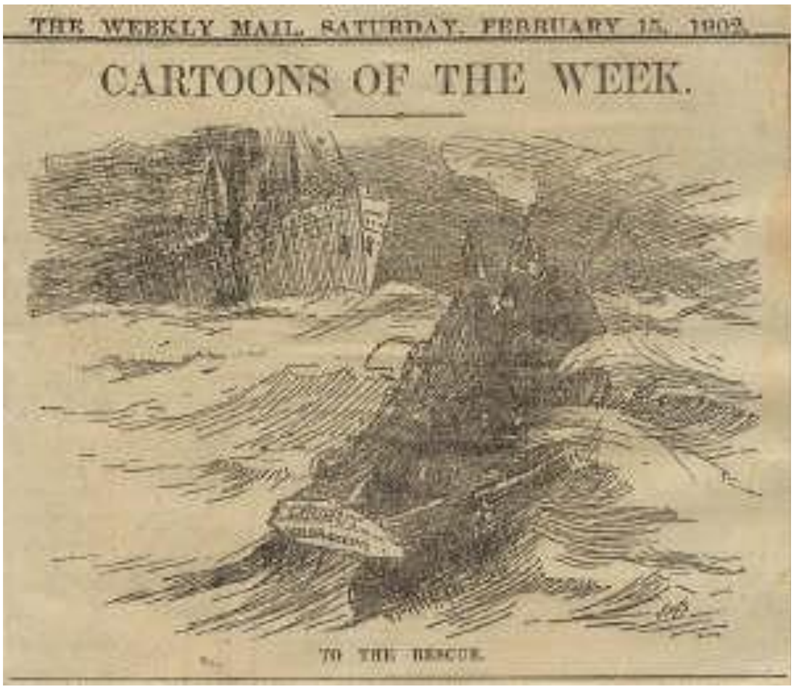

Cartŵn ynghylch ymadawiad nifer o Gymry'r Wladfa i Canada, 1901-2

Roedd y Rhaglaw O'Donnell, a benodwyd ym 1898, hyd yn oed yn fwy amhoblogaidd na'i ragflaenydd. Gwrthododd yntau newid diwrnod y drilio hefyd, ac yn elyniaethus tuag at iaith ac arferion Cymreig. Dim ond pan ymwelodd yr Arlywydd Roca â'r Wladfa ym 1898 y rhoddwyd caniatâd i'r gwladfawyr ddrilio ar ba bynnag ddiwrnod y mynnent. Ond, erbyn hynny, roedd dau gynrychiolydd o'r Wladfa wedi gadael am Brydain er mwyn dweud eu cwyn wrth y llywodraeth yn Llundain. Pan glywodd yr awdurdodau yn Nyffryn Camwy am y cam gwleidyddol hwn, ymatebasant yn llawdrwm gan gymryd rhai o ddynion y Wladfa i'r ddalfa. Rhoddwyd diwedd ar y mater pan anfonodd llywodraeth Ariannin ddau wr i'r Wladfa i baratoi adroddiad swyddogol ar yr helynt. Er i'r Rhaglaw O'Donnell gael ei ddiswyddo am ei ymddygiad, bu'r digwyddiad hwn yn andwyol iawn i'r berthynas rhwng y Wladfa a'r awdurdodau Archentaidd ar droad yr ugeinfed ganrif.

Dyddiau du - llifogydd ac allfudo

I goroni’r cwbl, cafodd Dyffryn Camwy ei daro ym 1899 gan y llifogydd gwaethaf ers i'r Cymry ymsefydlu yno ym 1865. Yn ôl adroddiadau ar y pryd, bu'n bwrw glaw yn Nyffryn Camwy am dros dair wythnos, gan achosi i lefel yr afon godi ar gyfradd o bymtheg modfedd pob deuddeng awr. Difrodwyd cartrefi ac eiddo'r ymsefydlwyr a bu'n rhaid iddynt ffoi i dir uwch er mwyn diogelwch. Ni chollwyd unrhyw fywydau, ond dinistriodd y llifogydd dros gant o dai, wyth capel, pum ysgoldy a thri llythyrdy. Casglwyd miloedd o ddoleri yn Buenos Aires er mwyn rhoi cymorth i'r gwladfawyr, ond wedi i Afon Camwy orlifo deirgwaith eto, dechreuodd nifer ohonynt deimlo nad oedd dyfodol iddynt ar dir Patagonia.

Rhai o Gymry Patagonia ym mhorthladd Lerpwl ar fwrdd y stemar 'Numidian' ar eu ffordd i Canada (llungopi o ffoto)

Dechreuodd yr allfudo mawr o'r Wladfa wedi i ddau wr ymfudo i Canada yn fuan wedi'r llifogydd. Buont yn ceisio annog y gwladfawyr eraill i ymuno â hwy ac fe deithiodd cynrychiolydd o lywodraeth Canada i Ddyffryn Camwy i gynnig tir i'r gwladfawyr. Ar ddiwedd 1901, gadawodd grwp bychan o’r gwladfawyr ar eu traul eu hunain. Roedd eraill yn dymuno gwneud yr un peth, ond roedd y mwyafrif ohonynt yn rhy dlawd i ymfudo. Sefydlwyd cronfa arbennig ym Mhrydain i godi arian i'w cynorthwyo a chafwyd cyfraniadau gan Dywysog Cymru, Joseph Chamberlain, Ysgrifennydd Cartref y Trefedigaethau, a nifer o Aelodau Seneddol Cymru. Roedd yr arian a godwyd yn ddigon i dalu am gludo tua 230 o wladfawyr o Batagonia i Canada. Gadawodd yr agerlong 'Orissa' o Borth Madryn ar 15 Mai 1902 gan deithio i Lerpwl. Wedi aros yn Lerpwl am ddiwrnod neu ddau, cychwynnodd 208 ohonynt ar ail gymal y daith i Ganada ar fwrdd yr agerlong 'Numidian'.

Bu trafodaethau hefyd ynghylch y posibilrwydd o ymfudo i Dde Affrica. Cadeirydd y mudiad hwn oedd D. S. Jones, Rhymni, a Llwyd ap Iwan oedd yr ysgrifennydd. Mewn llythyr a ysgrifennodd ei frawd yng nghyfraith, yr Athro Thomas Rhys, ar 12 Medi 1902, dywedodd Llwyd ap Iwan ei fod wedi derbyn telegram gan yr Athro O. M. Edwards, Llanuwchllyn: 'Splendid offer Gwladfa Africa wire if interested'. Atebodd: 'Deeply interested awaiting details.' Yn ei lythyr, esboniodd Llwyd fod y gwladfawyr yn awyddus i archwilio tir ac adnoddau'r wlad cyn gwneud unrhyw benderfyniad i ymfudo yno. Gan fod nifer ohonynt o'r farn mai camgymeriad oedd teithio i'r Wladfa yn y lle cyntaf, a bod amryw o'r rhai a ymfudodd i Ganada yn siomedig gyda'u sefyllfa newydd, roedd y gwladfawyr yn ochelgar iawn cyn dod i benderfyniad ynghylch De Affrica.

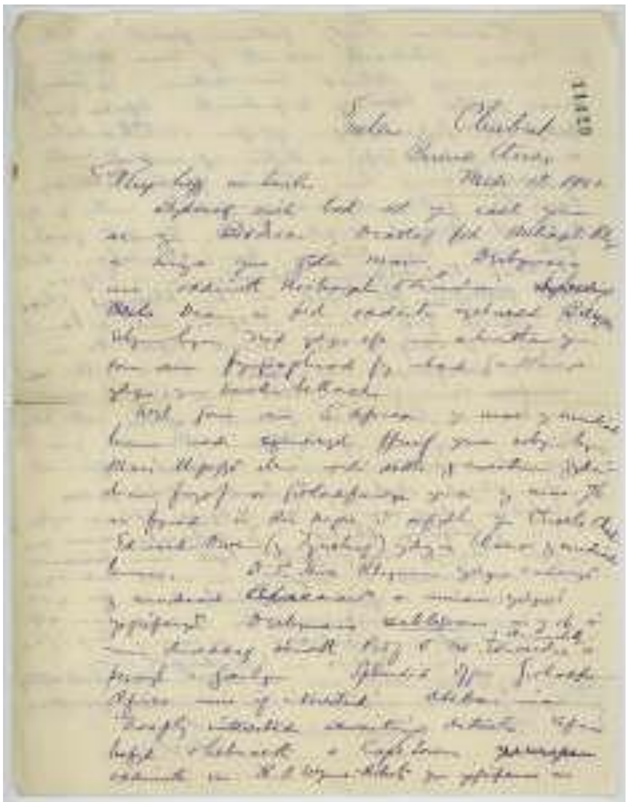

Llythyr oddi wrth Llwyd ap Iwan at ei frawd yng nghyfraith, yr Athro Thomas Rhys, 12 Medi 1902 [tudalen 1, delwedd 1 o 2]

Bu'n rhaid i'r gwladfawyr Cymreig wynebu un o’r cyfnodau caletaf yn hanes y Wladfa yn dilyn llifogydd 1899. Ond, er gwaethaf yr awydd i adael y Wladfa ac ymsefydlu mewn gwlad newydd, dewisodd y rhan fwyaf ohonynt aros ym Mhatagonia. Mae eu disgynyddion yn parhau i fyw yno heddiw ac mae'r iaith a’r traddodiadau Cymreig yn chwarae rhan bwysig ym mywydau rhai ohonynt.

Ffynonellau

R. Bryn Williams, Y Wladfa (Caerdydd, 1962)

Dyddiau du - llifogydd ac allfudo

Tasg 1. Codi argae

Pam roedd angen codi argae ar draws yr afon? Beth oedd pwysigrwydd yr argae?

Tasg 2. System ddyfrhau

Sut fath o brofiad oedd gweithio ar y system ddyfrhau? Pa anawsterau fyddai'n dod i ran yr adeiladwyr?

Tasg 3. Lleoliad yr argae

Gan ddefnyddio'r eitem ***'Llyfr Cwmni Dyvrhaol y Camwy' 1885-6 [delwedd 2 o 61]*** ,gwnewch ddiagram yn dangos lleoliad yr argae a'r system ddyfrhau yn Nyffryn Camwy.

Tasg 4. Hysbyseb papur newydd

Ysgrifennwch hysbyseb papur newydd i ddarbwyllo dynion busnes lleol i fuddsoddi yn y fenter.

Tasg 5. Newid dros amser

Cofnodwch y pethau a fyddai'n newid dros amser o ganlyniad i'r system ddyfrhau a rhestrwch y pethau a fyddai'n aros yr un peth.

Cwblhewch y daflen waith – Effeithiau Dyfrhau

Tasg 6. '*Cartŵn yr Wythnos'*

Beth mae'r cartwnydd yn ceisio ei gyfleu drwy'r 'Cartoon of the Week'?

Lluniwch gartŵn sy'n trosglwyddo'r un neges ond gan ddefnyddio delwedd wahanol.

Cwblhewch y daflen waith – Cartŵn yr Wythnos

Effeithiau Dyfrhau

newid

aros yr un peth

Hawlfraint: Culturenet Cymru - gellir ei gopio am ddim at ddiben ysgolion
http://www.glaniad.com/addysg

Gadael am Ganada

Beth mae'r cartwnydd yn ceisio ei gyfleu trwy Gartŵn yr Wythnos?

Hawlfraint: Culturenet Cymru - gellir ei gopïo am ddim at ddiben ysgolion
http://www.glaniad.com/addysg

Cartŵn yr Wythnos

Ewch ati i greu cartŵn sy'n trosglwyddo'r un neges ond gan ddefnyddio gwahanol ddelwedd.

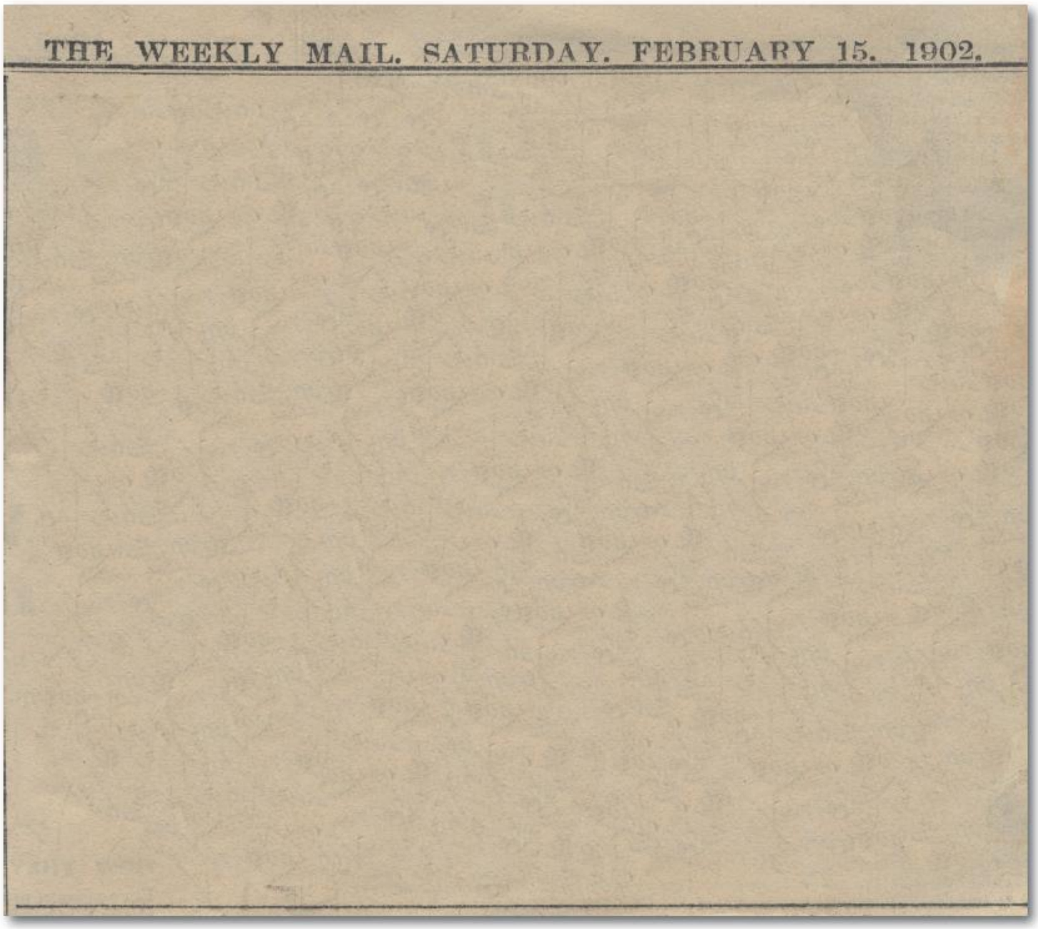
THE WEEKLY MAIL. SATURDAY. FEBRUARY 15. 1902.

Hawlfraint: Culturenet Cymru - gellir ei gopïo am ddim at ddiben ysgolion
http://www.glaniad.com/addysg